

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 49
Godina XXV
Maj, 2020.
[str. 153-156]

© Monos 2020

Sidžil Tešanjskog kadiluka iz druge polovine XVIII vijeka (1165–1204/1752–1790)

S osmansko-turskog preveo: Abdulah Polimac; Upoređenje prevedenog teksta sa originalom, dopune prijevoda: Salih Trako i dr. Lamija Hadžiosmanović
Priredio: Aladin Husić (uvod, napomene i rječnik termina) MONUMENTA TURCICA HISTORIAM SLAVORUM MERIDIONALIUM ILLUSTRANTIA Tomus duodecimus Serija V SIDŽILI Knjiga 2, Opća biblioteka Tešanj, Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut, Sarajevo, 2019, 322 str.

Saradnja dvije institucije, formalno posmatrano iz dvije različite sfere djelovanja, jedne koja pripada oblasti kulture a druga nauke, Opće biblioteke Tešanj i Orijentalnog instituta Univerziteta u Sarajevu, prošle godine krunisana je iznimno značajnim izdavačkim poduhvatom, publikovanjem jednog, ne samo zanimljivog, nego i vrlo značajnog historijskog izvora iz druge polovine 18. stoljeća. To je potvrda opravdanosti saradnje, bez obzira na formalne imeniteljske razlike, te dvije institucije i te kako baštine dosta toga zajedničkog, te nije ni čudo što je došlo do te saradnje. Riječ je o izdanju Sidžila Tešanjskog kadiluka iz druge polovine 18. stoljeća.

Sidžili ili sudski protokoli sami po sebi predstavljaju vrlo značajne i sadržajne historijske izvore. Ovaj poduhvat je značajniji tim prije što institucije koje baštine tu vrstu arhivske i historijske građe, kao i historijska nauka i publicistička produkcija na kojima je neka vrsta obaveze da ih publikuje, nije toliko bogata ovom vrstom izvora, pogotovo nakon 1992. godine, kada je uz cjelokupnu arhivsku i rukopisnu građu Orijentalnog instituta, stradala i cjelokupna zbirka sidžila. Po teritorijalnom kriteriju ona je bila najzanimljivija zbirka u Bosni i Hercegovini i Balkanu općenito, jer je posjedovala sidžile iz više krajeva Bosne i Hercegovine. Danas, nažalost, ima svega nekoliko institucija koje su sačuvalе ponešto od te vrste historijskih izvora i to najčešće čuvaju sidžile za svoje krajeve.

Sa svoga sadržajnog aspekta sidžili su značajni jer predstavljaju „zbirke izvora” različite vrste, različitih ishodišta, adresa na koje su dolazili, i naravno iz kojih su izlazili. Tu se vidi jedna strukturalna vertikalna koja vodi od pojedinca ili pojedinaca iz lokalne zajednice, do viših nivoa i institucija vlasti do samoga centra, odnosno najviših instanci ili personifikacija tih najviših instanci. To je ono što ih čini specifičnim u odnosu na neke druge izvore koji prirodom svoje strukture su jednoličniji i jednoobrazniji. Dakle, sidžili su slika jednog vremena i slika svakodnevnog života jednog vremena užeg ili šireg područja, ovisno od toga koliko je akata ili dokumenata ušlo u jedan protokol ili koliko ih se sačuvalo u tom sudskom protokolu.

Sidžil Tešanjskog kadiiluka višestruko je značajan, prvenstveno za lokalnu zajednicu, Tešanj u kojem se nalazilo sjedište kadije, ali i širi prostor koji je u to vrijeme ulazio u sastav tog sudskog okruga, a to su područja Maglaja, Doboja, Žepča i Teslića. To ne isključuje i znatno širi prostor na koji se odnose pojedini dokumenti ili se našao u nekoj relaciji sa središtem kadiiluka.

Dvije su osnovne cjeline ovoga izdanja koje dolaze do izražaja, i koje čine osnov strukture same publikacije. Uvodna studija dr. Aladina Husića pod naslovom „*O sidžilu Tešanjskog kadiiluka iz druge polovine XVIII vijeka – kontekst nastanka, historijske diplomatičke i sadržajne karakteristike* (5-38 str) koji je priređivač i urednik publikacije. Drugu temeljnu cjelinu ovog izdanja predstavlja sami izvor, odnosno prijevod izvora (str 41-289), koju je sačinio Abdulah Polimac, davne 1975. a dopune uradili Salih Trako i dr. Lamija Hadžiosmanović negdje 1988-89. godine. Ta činjenica u suštini sugerira objašnjenje zašto do danas imamo veoma mali broj obrađenih izvora te vrste. To je složen i veoma zahtijevan, težak proces njihovog prevođenja i priređivanja, što govori vrijeme početka, nastavka i konačnog završetka i privođenja kraju tog mukotrpnog

zadatka koji je zbirno trajao gotovo četiri i po decenije. Prijevod je praćen odgovarajućim kritičkim aparatom koji je uradio priređivač i urednik, kao i rječnik termina, vrlo važnih aparata za razumijevanje teksta, budući da je riječ o specifičnoj stručnoj terminologiji i izrazima stručne naravi, ali i jednog vremena, te ponekad specifičnim toponimima odnosno njihovom načinu registriranja u jednom vremenu. Nema sumnje da bi bez ovih sadržaja razumijevanje samoga teksta sidžila bilo znatno otežano, posebno onim korisnicima koji ne pripadaju sferi historijske nauke, ali i historičarima koji se primarno ne bave ovim vremenskim razdobljem.

Kada je u pitanju ovo izdanje, ono ima dvije dimenzije svoga značaja. **Prva** je strukturalna ili sadržajna koja govori da sidžil sadrži oko 470 različitih dokumenata ili sudskih zabilješki. Sama ta činjenica dovoljno ukazuje na značaj. Redoslijedom brojnosti predmeta koje su kadije unosile, on sadrži 120 vjenčanja, 104 bujuruldiye, 37 tužbi, 25 arzova, 23 fermana, 20 zabilješki o smrti, 14 naredbi, 11 temesuka, 10 popisa lokalnih vakufa, 10 ilama, 6 murasela, 6 razreza hrane, i mnoge druge dokumente i sudske bilješke koje su kadije ili njihovi pomoćnici unosili u svoj protokol, a najčešće su pitanja koja se tiču života pojedinaca, ili predmeta koji se odnose na različite probleme u društvenoj zajednici ili pojedinim sredinama, pojedincima. **Druga** vrlo važna činjenica, kada je u pitanju ovo izdanje, jeste što je to samo „vremenski nastavak” jednog ranije objavljenog sidžila za Tešanj a odnosi se na period 1742-1752. godina Time ovo izdanje na neki način predstavlja produžetak ili nadopunu, koja historiju regije Tešanj, ali i Bosne i Hercegovine čini potpunijom za drugu sredinu i drugu polovinu 18. stoljeća.

Premda je izdanje naslovljeno kao *Sidžil iz druge polovine 18. vijeka*, kako je to priređivač u svome uvodniku podcrtao, riječ je ipak o svojevrsnoj razuđenosti akata, sa različitom frekvencijom dokumentiranja.

Težišno razdoblje predstavljaju godine 1752. do 1758, zatim period 1778-1781. te 1788. do 1790. godine. Usljed historijskih okolnosti i burnog perioda obilježenog pobunom, između ostalog i u području Tešnja, najbrojniji dokumenti sadržani u ovom sidžilu su: 1752. dvanaest, 1753. četrdeset i pet, 1756. pedeset i sedam, 1757. stotinu i osamnaest, i 1758. dvadeset i šest. Ti nam dokumenti, zapravo, otkrivaju svu bremenitost vremena, promatranu iz dvije različite perspektive, one birokratske, koja ima jedan pogled na vrijeme i društveni život, i one iz perspektive pojedinca ili lokalne zajednice, preko kojih se prelamalo mnoga toga, bez mogućnosti aktivnijeg utjecaja na historijske i društvene procese.

O prevodilačkoj dimenziji teško je govoriti iz perspektive nekoga kome to nije uža oblast interesovanja, ali se, zapravo, promatrano iz perspektive običnog čitaoca nameće kao vrlo čitak stil, bez obzira ne terminološku složenost i svojevrstu „stranost” i nevičnost takvim dokumentima. Pomoćni aparati su tu da premoste tu vrstu poteškoća. Priređivač je manirom dobrog poznavaoca vremena i prostora Tešnja, i prirode ovakvih izvora, sistema koji ih producira, sve postavio u određeni kontekst, ukazao na slabosti izvora što

običnom čitaocu može biti prepreka u potpunijem razumijevanju pojedinih pitanja i problema koji mogu proisteći iz čitalačkog hoda kroz izvore.

Uz sve druge specifičnosti, historijske, diplomatske i sadržajne, priređivač je ponudio i rekonstruisao još jedno pitanje, koje se ne tiče sadržaja ili sadržajne dimenzije, ali koje upotpunjuje brojne zanimljivosti koje prate navedeni sadržaj. On rekonstruira „historijat nastanka prijevoda” što izravno daje odgovor na pitanja zašto je objavljivanje ovakvih izdanja rijetkost. Sudbina prijevoda prepliće se sa sudbinom samoga izvora, i po svojoj zanimljivosti je u apsolutnoj korelaciji sa sadržajem izvornika.

Nema sumnje da ovo izdanje predstavlja vrlo značajno historiografsko osvježenje prije svega za regiju Tešnja (Doboj, Teslić, Maglaj, Žepče) ali i susjedna mjesta poput Gračanice, te pobuditi interes brojnih znatiželjnika koji se bave mnogim aspektima prošlosti na navedenom području. Ovo može poslužiti i kao svojevrstan obrazac kako pristupati publiciranju izvora ove vrste, omogućavajući pristup širem čitateljstvu jednom kvalitetnom valorizacijom i odgovarajućom naučnom aparaturom.

Dr. sc. Almina Alagić

